

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o rovnoprávnosti prístupu k výchove a k vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v stredných odborných školách v školskom roku 2011/2012 v SR

Úloha bola sledovaná v rámci komplexných inšpekcií v **46** stredných odborných školách (ďalej SOŠ), z toho bola 1 cirkevná a 5 súkromných, 5 bolo s vyučovacím jazykom národnosti (1 - VJM, 4 - VJS/VJM). V **4**¹ z nich sa vzdelávalo **22** žiakov zo **sociálne znevýhodneného prostredia** (ďalej SZP). Cieľom úlohy bolo monitorovať v týchto školách dodržiavanie rovnoprávnosti prístupu k výchove a k vzdelávaniu žiakov zo SZP, vytváranie individuálnych podmienok vo výchovno-vzdelávacom procese a odhaľovať skryté formy diskriminácie a segregácie žiakov.

Spracované boli zistenia, ktoré vychádzali z informačného dotazníka pre riaditeľa školy, z rozhovorov s pedagogickými zamestnancami, z kontroly dokumentácie žiakov zo SZP.

Tabuľka č. 1 Aktuálne počty žiakov zo SZP v kontrolovaných SOŠ

Kraj	Počet				
	školy	školy so žiakmi zo SZP	žiaci zo SZP		
			celkovo	študijný odbor	učebný odbor
Bratislavský	6	-	-	-	-
Trnavský	3	-	-	-	-
Trenčiansky	5	1	7	7	-
Nitriansky	5	-	-	-	-
Žilinský	6	-	-	-	-
Banskobystrický	8	1	3	1	2
Prešovský	5	1	1	1	-
Košický	8	1	11	-	11
SR	46	4	22	9	13

Z kontrolovaných škôl evidovali najvyšší počet žiakov zo SZP (11) v Košickom kraji². Rodinám týchto žiakov, žijúcich v neštandardných bytových a hygienických podmienkach, bola poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi. Žiadny z rodičov sa nehlásil k rómskej národnosti a nepatril ani do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, jeden bol vo výkone trestu.

Žiaci zo SZP (7), v kontrolovanej škole v Trenčianskom kraji³, boli prevažne z rodín, kde aspoň jeden z rodičov patrila do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie rómskej národnosti (71,4 % žiakov), ostatní (28,6 %) žili v rodinách, ktorým bola poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi.

V SOŠ technickej v Lučenci sa vzdelávali 3 žiaci zo SZP, žiadny nebol rómskej národnosti. Pochádzali z rodín žijúcich na vidieku v okolí sídla školy alebo na mestskom

¹ Stredná odborná škola, Košická 20, Prešov; Stredná odborná škola technická, Dukelských hrdinov 2, Lučenec; Spojená škola, Námestie SNP 5, Partizánske - organizačná zložka Stredná priemyselná škola, Námestie SNP 5, Partizánske; Stredná odborná škola, Hviezdoslavova 5, Rožňava

² Stredná odborná škola, Hviezdoslavova 5, Rožňava

³ Spojená škola, Námestie SNP 5, Partizánske - organizačná zložka Stredná priemyselná škola, Námestie SNP 5, Partizánske

sídlisku v štandardných bytových a hygienických podmienkach, bola im poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi. Jeden žiak pochádzal z rozvedenej rodiny, dvaja mali aspoň jedného rodiča dlhodobo nezamestnaného.

V Prešovskom kraji navštevovala kontrolovaný subjekt⁴ 1 žiačka zo SZP, jej rodičia so základným vzdelaním patrili do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Žila v rodine, ktorej bola poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi, len s dlhodobo nezamestnanou matkou.

Žiaci mali vypracovaný **individuálny výchovno-vzdelávací program** (ďalej IVVP). Jedna žiačka bola zároveň žiačkou so zdravotným znevýhodnením (poruchy učenia), v tejto súvislosti jej IVVP obsahoval aj modifikáciu učebných osnov, úpravu podmienok výchovy a vzdelávania na základe odporúčaní špeciálneho pedagóga.

Výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP zabezpečovali učitelia v spolupráci s výchovným poradcom, školským psychológom, u niektorých i s asistentom učiteľa. Pre jej skvalitnenie využívali kooperáciu s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej CPPPaP). V Košickom kraji výchovný poradca, ktorý dohliadal na správanie týchto žiakov, spolupracoval tiež s centrom špeciálno-pedagogického poradenstva, v prípade potreby aj s odborom sociálnej starostlivosti úradu práce sociálnych vecí a rodiny a s mestskou políciou. V súčasnosti so zamestnávateľmi škola vyhľadávala pre uvedenú skupinu žiakov zamestnanecké príležitosti. V Banskobystrickom kraji bol na základe vypracovaného IVVP realizovaný okrem individuálneho prístupu ku žiakom zo SZP aj odborný servis výchovného poradcu, ktorý poskytoval poradenstvo tiež zákonným zástupcom, spolupracoval s triednymi učiteľmi a majstrami odborného výcviku pri monitorovaní ich dochádzky a prospechu.

V Košickom kraji boli žiaci zo SZP včlenení do bežných tried a ich výchova a vzdelávanie boli sledované triednymi učiteľmi i výchovným poradcom. V Trenčianskom kraji mali niektorí žiaci v závislosti od miestnych podmienok upravený začiatok vyučovania, výchovno-vzdelávací proces bol často realizovaný v prítomnosti osobného asistenta učiteľa alebo školského špeciálneho pedagóga. Využívali vytvorenú oddychovú zónu školy a upravené triedy. Žiaci zo SZP v Banskobystrickom kraji pracovali v rovnakom prostredí ako ostatní žiaci školy, bez rozdielu mohli využívať učebné pomôcky, pracovné náradie a pracovný materiál, žiakom stavebných profesií poskytovali zdarma pracovné oblečenie a obutie. Pre žiačku SOŠ v Prešove zabezpečila škola úpravu organizácie výchovy a vzdelávania modifikáciou vzdelávania v jednotlivých predmetov podľa odporúčania CPPPaP.

Učitelia na **zlepšenie výchovno-vzdelávacích výsledkov** uplatňovali vo vyučovacom procese vo vzťahu k žiakom zo SZP individuálny prístup, realizovali motivačné rozhovory, v prípade potreby poskytovali doučovanie a individuálne konzultácie. Záujem žiakov podporovali prostredníctvom projektového vyučovania s využitím dataprojektoru a informačno-komunikačných technológií, umožňovali im využívať počítače a programy z internetu vo vyučovacom i mimovyučovacom čase. Pomocou nedirektívnych alternatívnych metód rozvíjali u nich hlavne tvorivé schopnosti v praktickej oblasti. Pre predmety, v ktorých neboli k dispozícii učebnice, zabezpečovali pre žiakov kópie učebných textov. Účinná sa javila priebežná kontrola poznámok z preberaného učiva, tiež podpora prezentácie produktov žiakov v rámci úspechov školy na verejnosti. V Trenčianskom kraji škola realizovala sústavný monitoring vzdelávacích výsledkov týchto žiakov a pri úspechoch ich motivovala pochvalou. Prešovská škola spoluprácou so školským psychológom a CPPPaP pomohla žiačke zo SZP preklenúť obdobie, počas ktorého z dôvodu nedostatočného finančného zabezpečenia rodiny nenavštevovala vyučovanie, zaistila pre ňu zapožičanie pomôcok a náradia na praktické vyučovanie.

⁴ Stredná odborná škola, Košická 20, Prešov

V Banskobystrickom kraji boli vo vyučovacom procese vo vzťahu k žiakom zo SZP uplatňované aj **špecifické metódy a formy výchovy a vzdelávania** zamerané najmä na rešpektovanie ich individuálnych vzdelávacích potrieb hlavne osobitným prístupom na vyučovaní: dostatok času na precvičovanie a upevňovanie učiva, preferovanie ústneho prejavu pri klasifikácii a hodnotení, zaistenie vhodného nerušeného miesta v triede. SOŠ v Prešove umožnila žiačke zo SZP zúčastniť sa netradičných vyučovacích metód prostredníctvom štipendijného programu Open society foundation. V prípade problémov škola uskutočnila osobné pohovory so žiačkou a jej rodičmi. Vzhľadom na horšiu sociálnu situáciu rodina využila aj spoluprácu s referentom sociálno-právnej ochrany detí a mládeže a s občianskym združením Návrat.

Žiaci zo SZP sa zapájali do činnosti **záujmových krúžkov** najmä športového zamerania, menej svoje záujmy rozvíjali v krúžkoch esteticko-kultúrneho (literárno-dramatická diela, svet okolo nás) a vzdelávacieho (automobilový, internetový) zamerania.

Školy pravidelne monitorovali **dochádzku** žiakov zo SZP, do školského poriadku zapracovali opatrenia na jej zlepšenie. Prínosom bol telefonický kontakt triednych učiteľov s rodičmi, vo viacerých prípadoch pomohli osobné pohovory so žiakmi a ich zákonnými zástupcami. V Košickom kraji uskutočnili v niektorých prípadoch návštevu v rodine, osvedčila sa spolupráca s kurátorom alebo s orgánmi územnej samosprávy, kontakt s ošetrovateľom. V nemalej miere sa v tomto smere ako efektívne javilo zatriaktívnenie vyučovacieho procesu a mimoškolských aktivít. Zvýšená absencia žiakov na vyučovaní u viacerých negatívne ovplyvňovala ich výchovno-vzdelávacie výsledky.

Dobré výsledky v práci so žiakmi zo SZP dosahovali školy vytváraním pokojnej a priateľskej atmosféry vo výchovno-vzdelávacom procese a prehĺbovaním pocitu dôvery k učiteľom. Vyučujúci viedli žiakov ku učeniu najmä s cieľom dosiahnuť lepšie študijné výsledky, dôraz kládli na upevňovanie ich návykov k systematickej domácej príprave. Táto snaha mala následne na žiakov priaznivý vplyv, prejavila sa v ich ochote zapájať sa do rôznych činností a v nadobúdaní kladného vzťahu k práci a k plneniu povinností. Pozitívne prejavy žiakov boli však často krátkodobé, ovplyvňovalo ich nevhodné domáce prostredie, nezáujem rodičov o spoluprácu so školou a zlá finančná situácia v rodine. Za **nepriaznivé faktory** vo výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP (ale aj ostatných žiakov) považovala škola v Banskobystrickom kraji najmä nedostatok pozitívnych životných vzorov a deficit pracovných príležitostí v regióne (s tým súvisiaca vysoká nezamestnanosť v rodinách), čo znižovalo motiváciu žiakov k dosahovaniu dobrých študijných výsledkov.

Školy mali pre žiakov zo SZP spracovanú **kompletnú dokumentáciu** v súlade s príslušnými právnymi predpismi.

Záver

Stredné odborné školy venovali problematike začlenenia žiakov zo SZP primeranú pozornosť, akceptovali požiadavky žiakov i rodičov. Pozitívom bolo rešpektovanie ich individuálnych vzdelávacích potrieb, najmä individuálny prístup na vyučovaní. Špecifické problémy vo výchove a vzdelávaní týchto žiakov boli riešené s ich zákonnými zástupcami v spolupráci s výchovným poradcom, s triednymi učiteľmi, s majstrami odborného výcviku, s odbornými zamestnancami poradenských zariadení a príslušných orgánov štátnej správy a samosprávy. V prípade potreby učiteľia realizovali pre žiakov zo SZP doučovanie, niekedy tiež individuálne konzultácie mimo vyučovania, poskytovali kópie učebných textov. Školy vytvorili pre nich podmienky na rozvíjanie záujmovej činnosti mimo vyučovania, v ktorej žiaci uprednostnili aktivity v krúžkoch so športovým zameraním. Zlepšenie si vyžaduje zaangažovanosť žiakov aj do inej mimoškolskej činnosti, kde by mohli rozvíjať, resp.

prezentovať svoje odborné zručnosti a príslušné kompetencie. Neustálu pozornosť je potrebné venovať kontrole a zlepšeniu dochádzky s cieľom kladného dopadu na napredovanie v učení.

Výrazne pozitívne zistenia

zabezpečenie výchovy a vzdelania v spolupráci s výchovným poradcom, so školským psychológom a kompetentnými odborníkmi
individuálny prístup ku žiakom zo strany vyučujúcich

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

dochádzka žiakov do školy
spolupráca rodičov so školou

Odporúčania a podnety

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR

v školskom zákone jasne a zrozumiteľne definovať:

- žiaka zo SZP
- žiaka zo SZP patriaceho do kategórie žiakov so ŠVVP